

времени / АН СССР. Сиб. отд-ние, Ин-т географии Сибири и Дальнего Востока. – Л. : Наука. Ленингр. отд-ние, 1970. – 173 с.

Дубинина С.С. Біологічні дослідження степових ландшафтів південно-східного Забайкалля.

Обговорюється проблема вивчення ландшафтів південно-східного Забайкалля. Фізіономія екосистем центральноазіатських степів за багаторічний період неодноразово змінювався. У цьому зв'язку важливим є вивчення динаміки фітомаси та структури її рослинних угруповань в багаторічному режимі функціонування з урахуванням кліматичних флуктуацій у регіоні.

Ключові слова: біопродуктивність, фітомаса, фація, клімат, рослинний покрив, полігон-трансект.

Dubinina S.S. Biological studies of steppe landscapes in south-east Zabaykallye.

The problems of landscape studies of south-east Zabaykallye are discussed. The physiognomic features of Centralasian steppe ecosystems have been changed several times in long-term period. It is important to study the dynamics of phytomass and composition of plant communities in their relation to climatic fluctuations in the region.

Keywords: bioproductivity, fitomass, afcies, climate, vegetation cover, polygon.

Дубынина С.С. Биологические исследования степных ландшафтов юго-восточного Забайкалья.

Обсуждается проблема изучения ландшафтов юго-восточного Забайкалья. Облик экосистем центральноазиатских степей за многолетний период неоднократно менялся. В этой связи представляется важным изучение динамики фитомассы и структуры ее растительных сообществ в многолетнем режиме функционирования с учетом климатических флуктуаций в регионе.

Ключевые слова: биопродуктивность, фитомасса, фация, климат, растительный покров, полигон-трансект.

Надійшла до редколегії 10.06.2013

УДК 911.3

Канська В. В.

*Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського*

АНТРОПОГЕННІ ЗАПОВІДНІ ОБ'ЄКТИ В СТРУКТУРІ УНІКАЛЬНИХ ЛАНДШАФТІВ СЕРЕДНЬОГО ПРИДНІСТЕР'Я

Ключові слова: антропогенний заповідний об'єкт, Середнє Придністер'я, ландшафт, класифікація, реєстр, збереження

Постановка проблеми. Унікальність природи і ландшафтів Середнього Придністер'я як регіону загалом, у географів та ландшафтознавців [1, 3, 4], і в представників інших наук (археологів, істориків, економістів, етнологів, екологів), не визивають сумнівів. Унікальна історія господарського освоєння Середнього Придністер'я, що призвела до формування тут оригінальних, інколи теж унікальних, антропогенних об'єктів, котрі на рівні з натуральними, часто потребують заповідання. Більшість з них гармонійно вписуються в ландшафти

ISSN 0868-6939 Фізична географія та геоморфологія. – 2013. – Вип. 2(70)

Середнього Придністер'я, але є й такі, що потребують втручання людини для їх збереження. Проблема в тому, що й зараз усі заповідні об'єкти розглядаються загалом, без чіткої їх диференціації на натуральні, натурально-антропогенні й антропогенні. Особливої уваги науковців потребують антропогенні заповідні об'єкти, як нові природні й ландшафтні структури, що поступово починають відігравати суттєву роль у формування сучасного «образу» Середнього Придністер'я.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У загальному, унікальній природі й ландшафтам Середнього Придністер'я приділено достатньо уваги, що найбільш повно показано у колективній монографії Вінницьких і Чернівецьких географів – «Середнє Придністров'я» під загальною редакцією Г.І. Денисика [4]. З найбільш оригінальних публікацій щодо цієї тематики зазначимо дві [1,3]. У першій Л.І. Воропай зуміла чітко виокремити унікальні властивості природи і ландшафтів Середнього Придністер'я, та не менш своєрідні процеси їх господарського освоєння в історичному аспекті [1]. У другій Г.І. Дениsik розглянув Середнє Придністер'я на фоні унікальних природи і ландшафтів Західної України, та спробував обґрунтувати шляхи їх збереження, зокрема і через заповідання антропогенних ландшафтів [3]. Наукових праць присвячених заповіданню антропогенних об'єктів поки що мало [2,5].

Виклад основного матеріалу дослідження. Л. І. Воропай, одну із своїх статей назвала «Середнє Придністров'я – унікальний регіон України» [1]. Вона зазначає: «На загальному фоні рівнинної України Середнє Придністров'я виділяється різко й чітко. І це відображено на всіх географічних картах. Воно унікально... Це теплий, сонячний, благословенний, густо заселений край динамічного різноманіття й контрастів» [1. С. 4]. Зараз у межах Середнього Придністер'я, що займає близько 20 тис. км², у 14 містах, 25 містечках і більш ніж 1000 селах живуть і працюють понад 2 мільйони людей. Переважає сільське населення (до 60%); головним є сільськогосподарське виробництво.

У процесі господарського, часто непродуманого, освоєння природних ресурсів Середнього Придністер'я, знищено багато унікальних природних об'єктів. Їх відновити до натурального стану немає можливостей. Разом з тим, людина створила низку об'єктів, які є не менш оригінальними ніж натуральні, а окремі з них можна віднести й до рангу унікальних. Різноманіття антропогенних об'єктів настільки велике, що є уже кілька спроб їх класифікації [2,5]. Здебільшого ці класифікації вузькоспеціалізовані і стосуються або лише однієї з груп антропогенних заповідних об'єктів, або ґрунтуються лише на одній з їх ознак. Аналітичний огляд наявних класифікацій антропогенних заповідних об'єктів та власні їх польові дослідження дали змогу розробити узагальнену класифікацію антропогенних заповідних об'єктів Поділля, зокрема й Середнього Придністер'я (рис.).

Через кілька десятків років ці антропогенні заповідні об'єкти почнуть формувати ландшафтний «образ» Середнього Придністер'я. Серед них на

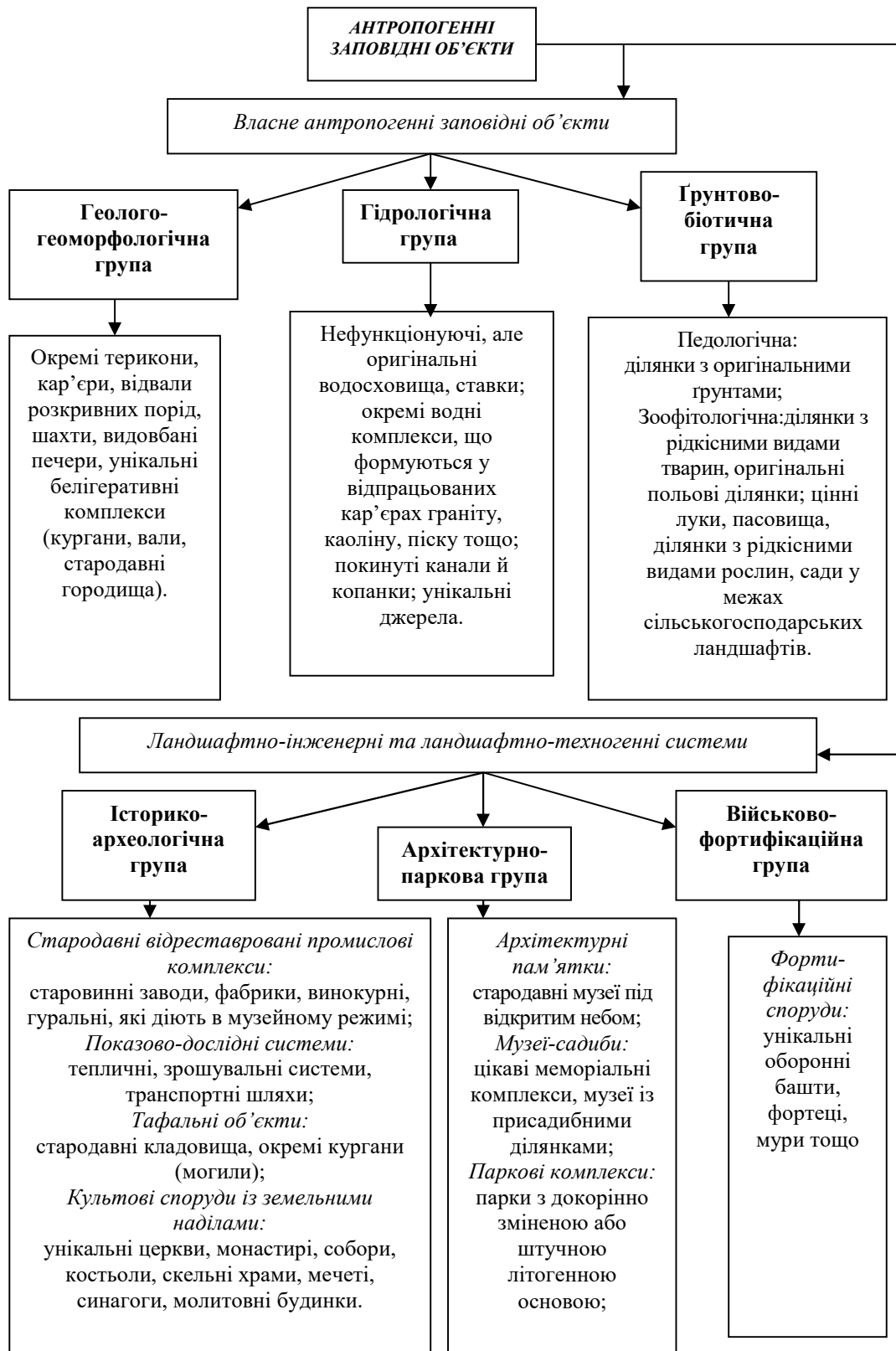

Рис. – Групи антропогенних заповідних об'єктів за функціональним призначенням.

особливу увагу заслуговують ландшафтно-інженерні і ландшафтно-техногенні заповідні об'єкти до яких відносяться збережені й реставровані, діючі й недіючі млини, заводи і фабрики, що працюють на енергії води річок, малі гідроелектростанції, канали і загати, фортеці і замки, релігійні споруди, стародавні центри містечок та ін.

Для Середнього Придністер'я оригінальні центри численних містечок – своєрідні візитні картки. Самі містечка будували на вигідних у природному, військовому і економічному відношеннях шляхах, а їх центри завжди приурочені до оригінальних природних об'єктів – меандрів річок, «мисів», крутих «стінок», або горбистих схилів тощо. Зараз старовинна архітектура центрів містечок, їх вузькі, вимощені каменем вулиці, оригінальні пам'ятники і сквери, мають суттєве значення у формуванні сучасних ландшафтів Середнього Придністер'я. Оберігати (надавати статус заповідних) тут потрібно не лише архітектурні споруди, але й природу ділянок, на яких вони розташовані. Це спільне завдання ландшафтознавців, архітекторів та істориків. Створені протягом століть, частково зруйновані, наявні зараз ландшафтно-інженерні системи, що відносяться до заповідних, не можуть функціонувати без постійної підтримки людини. В цьому одна з найсуттєвіших особливостей антропогенних заповідних об'єктів і наш обов'язок щодо них.

Висновок. З кожним роком кількість, різноманіття та значення антропогенних заповідних об'єктів у структурі сучасних ландшафтів Середнього Придністер'я зростатиме. Їх детальніше пізнання, класифікація та введення до державних і світових реєстрів заповідних об'єктів входить в завдання сьогодення. Чим більше ми їх виявимо, реставруємо і збережемо тим кращим стане Середнє Придністер'я і тим більше ми зможемо передати наступному поколінню. Середнє Придністер'я, його природа й ландшафти, наявні й майбутні заповідні об'єкти, у цьому відношенні, можуть стати еталоном не лише для Поділля, але й України.

Список літератури

1. *Воропай Л.І.* Середнє Придністров'я – унікальний регіон України / Л.І. Воропай // Середнє Придністров'я ; за ред. Г. І. Денисика. – Вінниця : Теза, 2007. – С. 4-12.
2. *Денисик Г. І.* Антропогенні ландшафти Правобережної України / Г. І. Денисик. – Вінниця : Арбат, 1998. – 292 с.
3. *Денисик Г. І.* Унікальність природи і ландшафтів Західної України / Г. І. Денисик // Наукові записки ТНПУ. Серія: Географія. – 2010. – №1, вип. 27. – С. 52-55.
4. Середнє Придністров'я / За ред. Г.І. Денисика. – Вінниця : Теза, 2007 – 431 с.
5. *Тютюнник Ю.Г.* Онослеживание ландшафта / Ю. Г. Тютюнник. – К.: ИПК ун-та «Украина», 2010. – 212 с.

Канська В.В. Антропогенні заповідні об'єкти в структурі унікальних ландшафтів Середнього Придністер'я

Розглянуто проблему збереження антропогенних об'єктів, що мають значимість для науки та є унікальними для конкретного регіону, зокрема, Середнього Придністер'я; розроблено класифікацію антропогенних заповідних об'єктів де виокремлено три групи власне антропогенних та три групи ландшафтно-технічних заповідних систем; відзначено, що зараз й, особливо, у майбутньому антропогенні заповідні об'єкти формують ландшафтний «образ» Середнього Придністер'я.

Ключові слова: антропогенний заповідний об'єкт, Середнє Придністер'я, ландшафт, класифікація, реєстр, збереження.

Kanska V.V. Anthropogenic protected objects in a structure of unique landscapes of the Middle Dnister.

The problem of anthropogenic objects' preservation, that have significance to science and are unique to a specific region, in particular, the Middle Dnister is examined; a classification of anthropogenic protected objects is developed and three groups of actual anthropogenic and three groups of landscape and technical protected systems are distinguished; it was noted that now, and especially in future anthropogenic reserved objects form the landscape's "image" of the Middle Dnister.

Keywords: anthropogenic reserved object, the Middle Dnister, landscape, classification, inventory, conservation.

Канская В.В. Антропогенные заповедные объекты в структуре уникальных ландшафтов Среднего Приднестровья.

Рассмотрена проблема сохранения антропогенных объектов, имеющих значимость для науки и являются уникальными для конкретного региона, в частности, Среднего Приднестровья; разработана классификация антропогенных заповедных объектов где выделены три группы собственно антропогенных и три группы ландшафтно-технических заповедных систем; отмечено, что сейчас и особенно в будущем антропогенные заповедные объекты формируют ландшафтный «образ» Среднего Приднестровья.

Ключевые слова: антропогенное заповедный объект, Среднее Приднестровье, ландшафт, классификация, реєстр, сохранение.

Надійшла до редколегії 13.06.2013

УДК 911.2 : 911.9

Ковальчук І.П.¹, Швець О.І.², Андрейчук Ю.М.²

1 - Національний університет біоресурсів та природокористування України;

2 - Львівський національний університет імені Івана Франка

**ТРАНСФОРМАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ У БАСЕЙНОВИХ ГЕОСИСТЕМАХ
ПРАВОБЕРЕЖНОЇ ПРИТОКИ ДНІСТРА – Р. БЕРЕЖНИЦЯ ТА
МЕТОДИ ЇХ ОЦІНЮВАННЯ І КАРТОГРАФУВАННЯ**

Ключові слова: басейново-річкові геосистеми, антропогенне навантаження, структура землекористування, геоecологічний стан, геоecологічна ситуація

Актуальність проблеми. Сучасний етап соціально-економічного розвитку нашої держави характеризується збільшенням антропогенного навантаження на навколишнє природне середовище та його компоненти. Особливо гостро постає проблема використання й охорони водних ресурсів, оскільки водозабезпеченість України, незважаючи на густу річкову мережу, є однією з найнижчих у Європі. Тому збереження кількості та, відповідно, якості водних ресурсів є одним із пріоритетних завдань, вирішення яких слід розпочинати з найменшої складової – малої річки. Малі річки найтісніше пов'язані із своїм водозбором і будь-які негативні процеси, що розвиваються у басейні, значною мірою відображаються на стані річок, зокрема їхніх руслового і заплавного комплексів. З огляду на це, оцінка антропогенного навантаження дозволяє визначати ступінь напруженості

ISSN 0868-6939 Фізична географія та геоморфологія. – 2013. – Вип. 2(70)